

SZABADOS ÁDÁM

AKIK MEGŐRÜLTEK ISTENÉRT

Széljegyzet Frank Schaeffer: *Crazy for God* (Carroll & Graf Publishers, New York, 2007) c. könyvéhez

A mai kor szereti a leleplező életrajzokat. Nagyszüleink generációja még a hagiográfiák iránt vonzódott, ma azt szeretjük, ha a hősök lemeztelenednek és elveszítik emberfeletti varázsukat. Azt szeretjük, ha olyanokká válnak, mint mi vagyunk. Eleve nem hisszük, hogy mások lennének, mint mi, ezért a leleplezést az igazság elengedhetetlen részének tartjuk. Kende Péter lerántja a leplet a Viktorról, Dan Brown leleplezi a bibliai Jézust, Joakim Garff bemutatja a Kierkegaard-mítosz mögött rejtőző valódi Kierkegaard-t, és mi olvassuk ezeket a könyveket, mert azt akarjuk, hogy a hősök olyan antihősökké változzanak, mint mi vagyunk: tele kicsinyes törekvésekkel, agresszióval, libidóval és elfojtással. Megkönnyebbülünk, mikor megtudjuk, hogy a királyfiról a csók után kiderült: valójában csúnya varangyos béka. Émelygünk, igen, de azt gondoljuk, legalább őszinték vagyunk. Királyfivá váló béka csak a mesében van.

Persze ezzel nem mindenki van így. Az amerikai evangéliumi kereszténység intellektuálisabb érdeklődésű tagjai döbbenten vették kezükbe Frank(y) Schaeffer legújabb könyvét, melyben a szerző ismét híres szülei örökségével néz szembe, immár nem a fikció műfaját használva ehhez, mint a Calvin Becker trilógiában, hanem a memoárét. A könyv címe beszédes: *Crazy for God* (Akik megőrültek Istenért). A cím elsősorban Francis és Edith Schaefferre, a L'Abri Fellowship megalapítóira, Frank apjára és anyjára vonatkozik. A Schaeffer házaspár az 1950-es években kezdte azt az értelmiségi fiatalokat megcélzó missziót, mely a vendégszeretetre és az őszinte kérdésselvetésre, no és Schaefferék szilárd evangéliumi meggyőződésére épült, és amely a 60-as évek végétől elképesztő hatást gyakorolt az evangéliumi kereszténység arculatára. Franky a Schaeffer házaspár legkisebb gyereke, és egyben egyetlen fia. Könyvének angol címe ugyanazt a kétértelműséget hordozza, mint a zárójelbe tett magyar fordítása: Frank szülei megőrültek Istenért, ezért Istenért *megőrültek*. Rajongók voltak, tehát bolondok lettek; evangéliumi hitük és buzgóságuk miatt elveszítették a józan eszüket. A festőből evangéliumi sztárrá, majd görög ortodox konvertitává, bukott horrorfilm-rendezővé, és végül íróvá váló Franky Schaeffertől megszokott, brutálisan őszinte könyvről van szó. Újdonsága elsősorban abban áll, hogy minden eddiginél egyértelműbben fordul szembe mindazzal, amit a Schaeffer

házaspár képviselt, és maró gúnnyal, kertelés nélkül szedi ízekre életművüket. Aki szereti a szaftos részleteket, sok izgalmas és botrányos dolgot tudhat meg L'Abri szinte bálványozott alapítójáról. Franky előtt nincsenek tabuk. Bevisz bennünket a Schaeffer-ház rejtett zugaiba, a konyhától a dolgozószobán át a hálószobáig, ahol szüleit szó szerint meztelenre vetkőzteti. Megtudjuk, hogy Francis Schaeffer nem csak melegszívű és irgalmas ember volt, de borzasztó indulatos is, ha dühbe gurult, előfordult, hogy tört-zúzott, ordibált, és volt, hogy virágot is vágott Edith-hez. Aki azonban egyáltalán nem volt ártatlan, inkább csak elviselhetetlenül tökéletes volt mindenben, ennek tudatában is volt, és szerette volna, ha mások is így gondolják. Megtudjuk a könyvből, hogy míg Schaeffer az írásaiban a németalföldi (protestáns) festőket dicsérte, ha tehette, az itáliai reneszánsz festők képei előtt időzött. Az is kiderül, hogy Edith soha nem vetkőzte le arisztokrata gögjét, „poor Fran” viszont sikeresen hagyta hátra proli kulturátlanságát, de egész életében depressziós időszakokkal küszködött, és ilyenkor az öngyilkosság gondolata sem állt távol tőle. És az is, hogy a csúcsra járatott szolgálatban mindketten megfélekedtek arról, hogy van egy negyedik gyerek a családban. Szülőként olvastam Franky könyvét, ezért az utóbbi mulasztás súlyos következményei különösen fejbe kólintottak.

Nem tudok szabadulni attól a képtől, amikor a bibliai Hám világgá kürtölte a részeg Noé kitakart szemérmét. Apját, akit Isten *kegyelembe* fogadott. Viszont Franky egy pillanatra nem állítja, hogy Francis Schaeffer hiteltelen lett volna. Igaz, egy ideig így gondolta, de idővel rájött, valójában mennyire bátor ember volt. Amikor fent a szobában jól kiordította magát, majd lement a nappaliba, hogy az ott összegyűlt diákoknak az evangéliumot hirdesse, nem képmutató volt, hanem hűséges ahhoz a munkához, amit elvállalt. Ez bátorság. A könyv elején én is azt hittem, Franky a szüleit támadja, de ahogy továbbolvastam, egyértelmű lett számomra, hogy nem erről van szó. Sokkal súlyosabbról. Franky alapjaiban kérdőjelezi meg szülei elhívását. Azt állítja, hogy időnként örült és következetlen viselkedésüket a hitük okozta. A baj nem a szüleivel volt, hiszen ők nem voltak sem jobbak, sem rosszabbak másoknál, hanem azzal a „fundamentalista-kálvinista” teológiával és evangéliumi-missziós buzgósággal, mely a Franky számára fájdalmasan bénának tűnő viselkedésüket előidézte. A *Crazy for God* első pillantásra az örökké mérges Franky lázadásának utolsó mérföldköve, amikor 55 éves korában – kései kamaszként – szülei ellen indít függetlenségi háborút. Ez azonban felszínes olvasata a könyvnek. Franky nem a szülei, inkább a szülei *hite* ellen lázad, az ellen a hit ellen, melyet egykor maga is vallott, vagy legalábbis egy egész világ előtt képviselt, de amely soha nem volt az övé. A könyv ezért nem pusztán Francis és Edith Schaeffer demitologizálását tűzi ki célul, hanem egy hitvilágot, az evangéliumi kereszténység világát helyezi a

jogos kritika üllője és egy korábbi hitétől elforduló író irtózatos kalapácsa közé. A hatás döbbenetes. Os Guinness, Franky egykori barátja, volt L'Abri munkás és népszerű előadó szerint „Francis Schaeffer életművében egyetlen kritikusa vagy ellensége sem végzett nagyobb rombolást, mint saját fia, Frank”. Jelen voltam, mikor Randal Macaulay, Frank Schaeffer veje és Francis Schaeffer egykori munkatársa egyenesen azt mondta, nem ítélettel, inkább megrendülten, hogy a könyv elolvasása élete legszörnyűbb élménye volt. Kis túlzással ugyanezt sokan elmondhatják. Nem csak azok, akik Francis Schaeffert lelki irányítúként használták, hanem azok az órá hivatkozó pénz- és hataloméhes evangéliumi vezetők is, akikkel Francis Schaeffer a szíve mélyén soha nem azonosult, és akikkel kapcsolatban Frank kritikái a leginkább jogosnak tűnnek. De mindazok is, akikkel Schaeffer viszont egész életében közösséget vállalt; azok, akik jogos életcélként tekintik az evangélium hirdetését, akik a világot elveszettekre és megmentettekre osztják, akik a Bibliára mint Isten szavára tekintenek, és akik hiszik, hogy a Biblia a legfőbb tekintély a hit és az életvitel minden kérdésében. Ők *mind* közvetve vagy közvetlenül Frank céltáblái. Ők azok, és az ő hitük, amitől Frank Schaeffer ma undorodva és émelyegve elfordul.

Azt hiszem, soha nem voltam Francis Schaeffer feltétlen követője, de mióta 1993-ban elolvastam a *Szabadulás az értelemtől* c. könyvecskét, én sem tudtam elszakadni a hosszú hajú, kecskeszakállú, tiroli kabátkát és térdzoknit viselő, kissé különc evangélista gondolatvilágától. Néha eltávolodtam Schaeffertől, ilyenkor közelebb kerültem a pietista és misztikus kegyességhez, vagy megszerettem Kierkegaard-t és Bonhoeffert, meg olyanoktól is idéztem, akik Schaeffer „érinthehetlenjei” közé tartoztak. Máskor világiasnak vagy nem eléggé gyülekezet-központúnak éreztem L'Abri szellemiségét, de legalábbis vártam az olyan jellegű megtérésekre, melyek nem arról szólnak, hogy „korábban azt hittem, a keresztények nem szerethetik a jazzt, most viszont látom már, hogy lehet a kettőt együtt is csinálni”, hanem amelyben az illető a szentség szépségét veszi észre, mint annakidején Augusztinus. De közben elolvastam Schaeffer mind a huszonhárom könyvét, többet többször is, és ha akarom, ha nem, nagy hatással volt rám mindaz, amit tőle kaptam. Megtanultam *egy* valóságban gondolkodni, és nem kettőben, ahogy a pietisták, ráéreztem a művészet szerepére, értékelnem kezdtem a valóságosságra és a teljességre való törekvését, lenyűgözött az elveszettek iránti irgalma, tetszett az, hogy hatással akart lenni a társadalom ideológiai változásaira. Mélyen megindított, amikor Schaeffer az egyik könyvében arról írt, hogy az 1957-ben felakasztott Tóth Ilona fényképét évtizedek múltán is magánál tartotta, hogy soha ne felejtse el a magyar diákok november 4-i segélykérését, melyet a forradalom eltűnésakor svájci tranzistoros rádiójában hallott. „Ha valaki elfelejti a múltat, mindkét szemét elveszíti” – mondta.

Azt hiszem, Frank könyve nem hazug könyv. Sokan, nagyon sokan vitába szállnak vele, mert máshogy ismerték Schaeffert, másként látták őt, ezért máshogy értelmezik a személyét és életművét. Testvérei és sógorai sem osztják maradéktalanul a látásmódját, legkevésbé Susan. Mégis azt hiszem, Frank az igazat írja. Azt írja, amit igaznak tart, ami számára egyértelmű, amit ő nem képes máshogyan látni. Saját igazságát írja le, ami különbözik Susan és a többiek igazságától, különbözik azok igazságától, akikkel Edith órákig imádkozott, míg eljutottak a krisztushitre, különbözik azokétól, akik Schaefferrel beszélgetve megszabadultak az értelmükbe csimpaszkodó parazita érvektől, vagy a lelüket kettéhasító kételyektől, és a hit bizonyosságára jutottak. Frank máshogy látta az egészet, mint azok, akik szintén megőrültek Istenért.

Néha a családban azt játszottuk, hogy mindenki bolond körülöttünk, és ennek megfelelően nézzük mindazt, amit tesznek. Nagyon mulatságos játék. Szerintem valami ilyesmi történt Frank esetében is, csak épp fordítva. Frank nem vette fel azt a szemüveget, melyen keresztül szülei viselkedése *nem* látszott volna bolondnak. Francis és Edith életművének értelmezéséhez talán egyetlen „apró” lencsére van szükség, arra a lencsére, mely képes ráfókuszálni a buzgóságuk valódi tárgyára. Ha valakinek nincs ilyen lencséje, annak mindaz, amit tettek, értelmetlen, idegesítő őrültség. Ha ehhez még hozzájön Francis és Edith személyiségének egy-két gyengéje, bosszantó erőtlensége – bibliai kifejezéssel: bűne –, az a produkciót még viccesebbé, adott esetben ijesztőbbé teszi. Edith a L’Abriban folyó lelki munkát egyik könyvében *faliszótt*esnek nevezi. Annak, aki nem látja a faliszóttest, melyet Schaefferék szőnek, a szövő kézmozdulatok bolond cselekedetnek tűnnek. Két őrült azt képzei, hogy sző, és emiatt elhanyagolja a valóságot. Ráadásul szövésközben néha össze is kapnak. A keresztény mártírok őrültsége és a Schaeffer házaspár korántsem hibátlan őrültsége között nem csak a többség szemében értelmetlen áldozatvállalás az összekötő szál. Hanem az is, amiért az áldozatokat vállalták: Isten országa. Jézus szerint ezt az országot csak az láthatja, aki újonnan születik víztől és Lélektől. Az ország a többieknek láthatatlan, ahogy a róla szóló példázat meg érthetetlen. A könyvet elolvasva megkockáztatom, talán Franknek is az volt. Mégpedig *egész életében*. Ezzel szerintem ő is egyetértene, azzal a kitételrel, hogy az a bizonyos ország talán nincs is, de az, amit újjászületésnek mondanak, feltétlenül inkább csak része az őrültségnek. A könyve valójában arról szól, hogy ezt az újjászületést soha többé nem akarja megjátszani. Elég volt egyszer megőrülni Istenért! A regény igazi őrültje ugyanis nem más, mint maga a szerző, az egykori fenegyerek, Franky Schaeffer, aki annakidején maga mellett saját apját is be tudta tuszkolni az amerikai evangéliumiparba! Ezért a könyvében nem hazudik, legfeljebb téved. Persze ez a tévedés irtózatosan sokba kerülhet, és nem csak másoknak, neki is.

A könyv megjelenése után egy baráti interjúban a riporter felteszi a kérdést: „Frank Schaeffer, mi az *ön* hagyatéka?” Frank: „Nagyon jó kérdés, de a választ nem tudom... Azt hiszem egy átlagos amerikai vagyok, aki újra és újra felfedezte önmagát. És hogy ebből mi lesz végül, arról fogalmam sincs.” Őszinte válasz. Olyan, ami egy képromboló bestseller szerzőjétől elvárható. Ráadásul népszerű válasz, illeszkedik ahhoz a nemzedékhez, mely utazni szeret, megérkezni többnyire nem. Randal Macaulay talán mégis a lényegre tapintott, mikor egy személyes beszélgetésben kibukott belőle: „Félő, hogy Franky életét – apjáéval ellentétben – éppen egyik korábbi könyvének mérges címe fogja fémjelezni: *A középszer függőségében.*” A hit örültségétől való szabadságért egy kiemelkedő tehetség esetében ez elég nagy ár. Hogy a középszernek ez a fajtája kárhozatos-e, azt nem az én dolgom eldönteni. Erről Krisztus döntött. Ő lesz a Schaeffer-család bírója, ahogy az enyém is. Sírtam, mikor a könyv végére értem.